

Юлія Прибитько

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

МОВНО-АРГУМЕНТАТИВНІ СТРАТЕГІЇ
В ПОЛЕМІЧНИХ ТВОРАХ
(на матеріалі статей Івана Франка
та Івана Нечуя-Левицького 1878 року)

Стаття містить аналіз стратегій мовного впливу в полемічних текстах ХІХ століття. Проаналізовано спільні та відмінні риси суперечок сучасних та минулих епох. Визначено різновиди суперечок у полемічних творах та окреслено основні підходи до їхнього аналізу. Простежено синкретичний характер аналізованої комунікативної події.

Ключові слова: стратегії, мовний вплив, мовленнєва діяльність, полемічні тексти, комунікація.

The article contains an analysis of language influence strategies in polemical texts of the 19th century. Differences and similarities between modern controversies and past eras are demonstrated. Types of transformations of disputes and features of their analysis are determined. The syncretic character of the analyzed communicative event is traced.

Key words: strategies, language influence, speech activity, polemical texts, communication.

Війна відбувається не лише на полі бою із застосуванням зброї. Вона може виражатися іншим чином та набувати абсолютно різних форм. У цій роботі запропоновано аналіз однієї з них.

Матеріалом дослідження стала літературна дискусія, яка втілює кілька типів дискурсів, а саме: науковий, політичний, інституційний та міжнародно-правовий. На підтвердження цього далі наведемо кілька переконливих аргументів. Політичний дискурс містить наратив, своєрідне гасло. Загалом він нагадує більше не діалог двох людей із різними думками, а соціальне обговорення, що відбувається через суспільні інститути. Комунікація відбувається в чітко окреслених статусно-рольових рамках. Аналізованим фрагментам текстів притаманна структурованість, фіксованість комунікативних ролей, обумовленість контекстом, обмежена кількість цілей, динамічність як прояв інтертекстуальних зв'язків. Вони були опубліковані в друкованих виданнях XIX століття, отже в засобах масової комунікації. У стратегіях були виявлені трансформації політичного дискурсу, які зумовлені часом написання статей, соціальними ролями учасників, реаліями політичного життя тієї доби. Серед них: звернення до інших впливових письменників, критика діяльності опонента, перенесення інформаційного акценту, перебільшення успіхів, маніпулювання соціально-економічними проблемами, підкреслений оптимізм, створення ілюзії вибору. Отож, аналізований дискурс має багаторівневу структуру.

Досліджувана комунікативна подія проаналізована методом дискурс-аналізу, адже він охоплює всебічну характеристику мовної комунікації та враховує соціальні, етнічні й психологічні особливості. Наприклад, серед особливостей аналізованої полеміки анонімність одного з учасників, спільна сфера інтересів в обох опонентів, наявність часового інтервалу в часі між публікаціями частин.

Розглянувши стратегії мовного впливу в аналізованих письмових суперечках, виявили, що ними можуть стати будь-які засоби й способи впливу на свого опонента й аудиторію. Адже полеміка підпорядковується не індивідуальним явищам, а соціальним. За авторське «я» відповідає набагато менша кількість

аспектів, вони реалізуються мовних засобах. Наприклад, у використанні діалектизмів, зменшено-пестливої лексики, риторичних фігур, просторіч, жаргону, фразеологізмів, тропів. Мовлення Івана Нечуя-Левицького характеризується грубістю, зверхньою позицією, радикальністю, емоційністю. Натомість Івана Франка — шанобливістю, улесливістю, спокоем. Перший автор мав на меті лише переконати читачів у правильності своїх суджень, він не розпочинав суперечку. Другий пише спокійно, чітко, впевнено і складається враження, що авторитетно, має представницький стиль письма, що свідчить про хороші манери, завдяки цьому володіє перевагою в суперечці. Через це він мимоволі може імпонувати читачеві, тому такий стиль можна назвати й тактикою.

Спрямований вид інформації дозволяє стверджувати, що аналізована полеміка має синкретичний характер і належить до публіцистичного стилю із вкрапленнями художнього та наукового. До прикладу, мовна особистість Івана Нечуя-Левицького більш яскраво виражена. Він передає свій досвід у народно-поетичній манері, тобто його стиль можна назвати римованою прозою, що співвідносить із основним родом його занять. Про мовленнєві помилки учасників теж неможливо свідчити, адже суперечка відбувалася два століття тому й можна охарактеризувати лише стан тогочасної літературної норми. Варто зауважити, що учасники полеміки — досвідчені письменники, автори багатьох текстів, що формували сучасну українську мову, тож проявили високий рівень володіння нею. Були присутні всі типи речень, серед яких переважають окличні, прості ускладнені та складнопідрядні. Більше прийомів впливу спостерігаємо в Івана Нечуя-Левицького. Причиною цього є те, що тексти його авторства більші за обсягом та діляться на дві частини, тож і мовних рис виокремлено значно більше, на противагу аналізованим фрагментам авторства Івана Франка. Хоча саме він перетворює тексти в полеміку, відповівши на нею своєю заперечною статтею.

Уся ж комунікативна подія складається із кількох координат: семантичної, сигматичної, прагматичної, синтактичної. Вони вказують на компетентність учасників, їхній досвід, емоції, упевненість. За успішний вплив семантичної координати великою мірою відповідальна експресія. Вона свідчить про наукову компетентність учасника суперечки, його впевненість у власній думці, а також впливає на рішення читача. Вона здатна підсилювати емоційний вплив мовного знака. Синтаксична координата підсилюється семантичною теж за допомогою експресії. Щодо вираження таких впливів, тобто прагматичної та сигматичної координат, то за це відповідальні такі лексичні засоби, як: прикметники й прислівники із семантикою ступеня вияву ознаки, які пов'язані з упевненістю автора в істинності своїх тверджень; модальні слова; питальні речення, які привертають увагу читача, спонукають до вироблення рішення; складнопідрядні речення із з'ясувальною частиною; окличні речення; відокремлені компоненти; тропи, які полегшують передавання й сприймання інформації, асоціюють нове поняття із загальновідомим; повтори, що сприяють наголошенню на найважливіших змістових компонентах; парні сполучники.

За основу наступного розділу взято комунікативний паспорт учасників спілкування Флорія Бацевича. Передовсім тому, що аналіз ситуацій міжособистісного спілкування — це аналіз комунікативної поведінки. Саме через це, комунікативний паспорт людини — це комплексна інформація, яку особа неначе повідомляє про себе різними мовними засобами. Мовленнєвий паспорт повідомляє інформацію, якою особа підсвідомо видає себе за допомогою мовного коду.

Аналіз продемонстрував, що найголовнішою метою учасників полеміки є заперечити слова противника, поставити їх під сумнів та довести непрофесійність, натомість переконати читачів у своїй високій кваліфікованості. Це підтверджує впливи мови на психічний розвиток людини та формування моделей

мовленневої поведінки, мовне становлення особистості під впливом публіцистичних праць.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Зернецька О. В., Зернецький П. В. Комунікативна теорія і практика. *Політичний менеджмент*. 2003. №3. С. 101–113. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/11715> (дата звернення: 20.11.2022).
3. Нечуй-Левицький Іван. Українство на літературних позвах з Московщиною. *Культурологічні трактати / упорядкування Михайла Чернопиского*. Львів : Каменярь, 1998. С. 64–126.
4. Куранова С. І. Перспективи дослідження публічної мовної особистості в аспекті жанрової та реєстрової теорії. *Мовознавство. Науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні*. 2017. № 5. С. 42–54.
5. Франко І. Твори в 20-ти томах. Том XVI : Літературно-критичні статті. Київ, 1955. С. 5–13.
6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навчальний посібник для самостійної роботи студента. Київ : Академія, 2011. 304 с.
7. Van Dijk Teun A. Discourse, context and cognition. *Discourse studies*. 2006. Vol. 8, № 1. Pp. 159–177.